

a földim vagy

Buick Rivera

JERGOVIĆ,

Miljenko

Szarajevói Marlboro

Jelenkor, 1999

Rita Tannenbaum

L'Harmattan, 2010

In: A közeli más

Jelenkor, 2008

„Emir három uja”

Fosszília, 2002.01.

„A múlt nem

töröltetik el”

Litera-interjú

Szekeres Dóra,

2010. 02. 05.

Nem egészen egy órája vezetett, amikor az út szélén, a sekély árokban meglátta a Buick Riverát, majd a két kézzel integető Hasan Hujdurt is. *Itt balottak vannak*, gondolta az integetésből, és megállt. Vuko nézőpontjából elsőrendű erkölcsi kötelesség volt ez, az egyik a kevésből, amit ismert egyáltalán, de olyan, amit nem szabad megszegni. *Ha olyan embert látsz, aki bajban van az úton, vagy ne adj isten, szerencsétlenül járt, akkor nem gondolsz arra, hogy sietned kell vagy bogy a belei összekoszolbatják az ülésbuzatot, hanem megállsz és segítesz.*

Hasan magán kívül volt. *Mi történt*, kérdezte Vuko, *vannak balottak*, folytatta, *fáj valamid?* Hasan meghökkent, *a földim vagy!* mondta hibátlanul Vuko nyelvén, *igen is meg nem is, abogy vesszük*. Kezet ráztak. *Vuko... Hasan*, és a havas Oregon közepén, az ország vagy legalábbis a másodrendű országút történetében először, feltört az érzés, amelyet a boszniai erdők évszázadok óta belelegeznek, amelyen az az ország alapul. *Gyanakszik rám*, gondolja egyik is, másik is, és mosolyog, mint a farkasok, mikor a közös száműzetésben meg akarják mutatni egymásnak, hogy nem veszélyesek és nem akarnak rosszat. De igazából nem is gyanakszanak, hanem azt gyanítják, hogy a másik gyanakszik, miközben kezet nyújtanak és kezet szorítanak, Oregonban ugyanúgy, mint a Balkánon; könnyebben meghalának egymásért, mint az édestestvérek egy másik világban, és ugyanígy könnyebben és több okkal ölnék is meg egymást. Minden a cselekmény helyén és idején múlik, a szeretetnek és a gyűlöletnek ugyanazok az indokai. Úgy áldozzák föl egymást, ahogy másutt üdvözlik egymást, ugyanolyan figyelmesen és hasonló szabályok szerint. Hasan Hujdur egyet-mást elfelejtett a húsz amerikai esztendő alatt, többek közt azt is, miért kellene gyűlölködni és háborúzni, de a ráismerésnek ezt az érzését nem felejtette el. Sok mindent kiirtott, kipusztított Vukóból inkább ő maga, mint bárki más, de megmaradt az igény erre a mosolyra, amelynek valamikor régen, jóval az ő születése előtt, minden gyakorlati értelme elenyészett. Egymás vérét ontották volna a küszöbön, ha kell, ahogy egy békésebb világban egy pohár vizet se öntöttek volna ki.

Nem voltam odalent már tizenöt éve, állt a Buick Rivera mellett, miközben Vuko próbálta rögzíteni a huzalt, *amíg tartott a háború, nem akartam, nem félelemből, hanem hogy ne érezzem a gyűlöletet*; Vuko hanyatt becsúszott a Buick alá, a zakója felgyűrődött, meztelen hátával olvasztotta a havat, *ilyesmi régen nem volt, nem tudom, miből lett*, nem találta a karikát, amibe a huzalt beleakaszthatta volna, *de most szeretnék egy kicsit odamenni, körülnézni, találkozni emberekkel, ha élnek*, folytatta Hasan, és az autó alá sandított, zavarban volt, mert nem tudta, mit tegyen, hogyan segítsen. *Na, itt van, baszom az amerikai autódát*, sikerült végre Vukónak, *most ülj be, és fordítsd egy kicsit jobbra a kormányt*, a huzal másik végét a Mercedes lökhárítójára kötötte, *kibúzzuk, hogy a rák baszná meg*.

Fél óráig küzdöttek, hogy az amerikai autóiipar romantikus korszakának néhány tonnát nyomó példányát kihúzzák az árokból. Néhányszor úgy tűnt, hogy a Buick Rivera, a vízbefülőkhoz hasonlóan, a saját megmentése ellen dolgozik, és a Mercedes terepjáró, az európai gazdagok és hétvégi kalandvágyók legújabb kedvence is mellette fogja végezni, majd úgy látszott, már csak fél méter hiányzik ahhoz, hogy ismét az úton legyen, de aztán még mélyebb hóba csúszott vízszá. Hasan izzadt, inkább szegényében, mint a feszültségtől vagy az erőfeszítéstől, pedig a hőmérséklet már régesrég mínusz húsz fok alatt volt. Olyan ostobán történt, épp csak lehuntya a szemét, követett egy sötétségbe csúszó gondolatot, és máris az árokban találta magát. Akkor aludt el, amikor megpróbált visszaemlékezni, mint akart válaszolni Angelának, ha megint azt mondaná, hogy a Buick Rivera túl sokat fogyaszt, és egy új Toyotát kellene venniük; vetődött, mint egy kis kapus a játszóter betonozott pályáján, hogy elkapja azt a mondatot, azt a menekülő gondolatot, és tessék, úgy törte össze magát, hogy megaláztatás lesz a vége. Mert amennyire örült, hogy egy földijére talált, hiszen más a legjobb

esetben is hívta volna az autómentőt, és ment volna a dolgára, és ezt is csak akkor, ha valamelyik fanatikus keresztény szekta tagja, és hisz abban, hogy a pokolban fog sülni, ha nem segít a bajbajutotton, ugyanannyira kínos volt, hogy olyan valaki segít rajta, aki minden arcrándulását és mozdulatát ismeri és érti. Könnyű szegyenkezni olyanok előtt, akik nem veszik észre, hogy szegyenkezőnk. Még könnyebb bolondot csinálni magunkból olyanok között, akik egyáltalán nem tudják, mit jelent bolondot csinálni magunkból. És szörnyű olyanok előtt, akik megérik a gyöngeségedet, még mielőtt te magad megérezned.

Vuko dühöngött a Mercedesben; szüksége volt a sikerre, szomjazta a csodálatot, mert amióta azt a szarságot csinálta a kutyával, nem látta senkinek a szemében, pedig hozzászokott, amióta Amerikában volt, és az ilyen hozzászokás akkor válik tudatossá, amikor hiányozni kezd, amihez hozzászoktunk. Fontos volt neki a csodálat. Ideges lett, ha Lisa elutazott valahová, és ráadásul úgy alakult, hogy senki sem volt a városban az ismerősei, a földijei, a nagybani és a kis dilerek és szélhámosok közül, akiket a rendőrség soha nem kapott el. Ilyenkor harapós kedvvel járt-kelt, megfenyegette a benzinkutasokat, a kasszásnak az arcába vágta az aprópénzt, és kétségbeesetten kereste, kinek a szemében pillanthatná meg a maga igazi valóját, az egyetlen, amelyikkel elégedett lehet. Egyedül maradvá egyre kisebb és gyöngébb lett. *Húzzál, kurva*, csikorgatta a fogát, és a tenyerével verte a kormánykereket, de a Mercedes egyszerűen képtelen volt ezt a feladatot, vagy a két ember olyannyira különböző problémáit megoldani.

Álltak az út közepén, és nézték egymást. *Van mobilod?*, Hasan rájött, hogy alá fogja írni az adásvételt, abból az ötletéből viszont, hogy a lelkiismerete megnyugtatása helyett elmegy Angeláért, olyan újabb bajok támadnak, amelyekről még semmit sem tud, nem is sejt, mifélek lehetnek, és semmilyen módon nem készülhet fel rájuk. *Halló, Geli! Az úton vagytok. Kint, a hóban. Volt egy kis balesetem, Geli. Nem, nekem semmi bajom. A nyakam rendben, nem fáj. Nem bírtam a mentőket, miért bírtam volna. Halló, Angela, ballgass végig, megcsúsztam az úton. Nem, a kerekek teljesen rendben vannak. Én vagyok a bibás. Nem, én vagyok a bibás, nem az autó. Elaludtam és letertem az útról. Nem tört össze. Nem kell javíttatni, csak nem tudjuk kibúzni. Egy úrral, az ő mobilját kértem el. Csak szólok, hogy nem tudok érte menni. Al Rabimi már elment? Ajajaj. Tudod mit, menj szállodába. Reggel érte megyek. Miért nem? Na jó. Akkor várj meg ott, ahol vagy. Hívj taxit. Igen, a taxik most is járnak, miért ne járnának, mindig járnak. Nem tudom, mennyibe kerül Toledóig. Nem számít, mennyibe kerül. Én is odamegyek. Lebet, hogy már ott találsz. Miért nem? Rendben, akkor maradj ott reggelig. Nem, nem vagyok érzéketlen. És nem vagyok gonosz. Csináld, amit jónak látsz. Így van. Egyetérték. Várj csak egy percet... Vuko bökdöste Hasant, az orra előtt hadonászott, tátogott, mint aki mondani akar valamit. *Figyelj, ember, látom, mi az ábra. Az lesz a legjobb, ha szépen elviszlek Salembé. Ott fölveszük az asszonyt, és hazaviszlek benneteket. Útközben felbújuk az autómentőt, hogy búzzák ki a berdát*. Hasan integetett, a kezét rázta, *szó se lebet róla, nem szükséges*, Vuko a kabátujánál fogva a Mercedes felé húzta, *dehogynem szükséges, te is megtennéd nekem*, ez mindig döntő érv az ilyen huzakodásnál, mert hogy mondja azt az ember, hogy nem tenné meg, *de hogy akarsz most bús kilométert visszamenni*, Hasan szegénye egyre nagyobb, *van időm, gyeriünk, csak nem leszünk olyanok, mint ezek a segg amerikaiak*, tuszkolta be az autóba. *Halló, Geli, változott a terv, mégis elmegyek érte, nem, nem tudtuk kibúzni, odavisz az úr, aki segített nekem, a Buick Riverát itt hagyjuk...**

És így indultak el Salem felé, két ember, akik éppen eleget tudtak egymásról ahhoz, hogy meghitt viszonyban lehessenek, jöllehet egyáltalán nem ismerték egymást. Az pedig, amennyit egymásról megtudtak, különböző téves irányokban indította el őket. Hasan számára Vuko a tipikus földi volt a nagyvilágban. Jó, mint egy darab kenyér, a hóban fetreng, hogy segítsen rajtad, és élvezi, hogy van kinek

azt mondania, segg amerikaiak. Ez a közös kód, amitől kiválasztottnak érezzük magunkat egy világban, amely nem a miénk; amely megaláz minket, hogy alkalmazkodjunk hozzá; egyetlen örömünk és elégtételünk, ha találkozunk valakivel, akivel, mindig ugyanolyan magasról, lesajnálhatjuk a segg amerikaiakat.

Vuko számára Hasan csak egy muszlim volt, másként nem is tudott rá gondolni, de jó és becsületes muszlim, amilyenek az ő falujában nem voltak. Az ilyen embernek ő mindenben segíteni fog, hamarabb, mint egy amerikaiak vagy egy szerbnek, mert Vuko egyáltalán nem nacionalista, ő senkit sem gyűlöl azért, mert más a vallása, és ez a tény nagyon fontos a számára. Régesrég kiverte a fejéből azt az igazságot, hogy Tito gonosztevő volt, és nem nemzetek és nemzetiségek nagy fia, hogy legfőbb célja volt eltörölni a föld színéről mindent, ami szerb, hogy a testvériség&egység ámitás volt, és hogy ötven éven át csak a késeket élesztették és a puskákat zsírozták, de se neki, se az övéinek nem mondta soha senki, hogy valakit gyűlölni kell csak azért, mert muszlim vagy katolikus. Ő még a háborúban sem találkozott ilyenekkel, a legtüzesebb legények között sem, akiknek a kucsmájuktól, a szakálluktól és a kokárdájuktól az arcuk sem látszott. Több gyűlölet van egyetlen pillantásban, ahogy az apósa a portorikói portásra néz, mint az összes boszniai háborúban. Vuko erről meg volt győződve. Sohasem gyűlöltek úgy egymást, mint ők. Mi csak tisztáztuk a nézeteltéréseket. Van olyan falu, ahol ezer elfajzott, bizonyíthatóan és igazoltan elfajzott muszlim él. Ahogy biztosan vannak falvak a világban, ahol elfajzott franciák, németek meg amerikaiak élnek. Ahogy vannak falvak elfajzott szerbekkel is. És mit tehetsz, ha egy ilyen faluban élsz, és nem vagy se elfajzott, se muszlim? És hát tíz, talán húsz ilyen falu is akadt, és az egyetlen lehetséges módon tisztázták a nézeteltéréseket. A szerbek senkit sem gyűlöltek. De elég tíz, esetleg húsz falu, Vuko éppen ennyiről tudott, és máris kész a baj, ha jönnek a külföldiek, és elkezdnek mindent a maguk feje szerint magyarázni; látják a kiégett házakat, a menekülőket, a síró öregeket meg a tankokat, amelyek üldözik őket, aztán felütik a könyveiket, kicsit lapozgatnak, és azt mondják – ez genocídium. Miféle genocídium, jóemberek? Miféle genocídium, mikor senki nem gyűlöl senkit? A szerbek talán nem énekeltek Emináról, Almáról és Fatimáról is? De igen! A háború előtt is, meg a háború alatt is, és biztosan énekelni fognak a háború után is. De vajon a fehérek énekeltek a feketékről a rabszolgaság idején? Vajon Hitler énekelte szép zsidó lányokról? Nem! Hát persze, hogy nem! Na hát, Vuko Šalipur szerint ez a különbség a genocídium és a nézeteltérések tisztázása között.

Nyomorult egy ország, meg mi is vele együtt, mondta. Amerika?... Debogy Amerika. Bosznia, hogy is ne vóna nyomorult... Na ez az, hogy is ne vóna nyomorult... Ezt hogy fordítanád angolra, hogy hogy is ne vóna nyomorult? Hogy mondanád, hogy megérték? Sebogy... Na látod. Hogy is ne vóna

nyomorult. Az amerikaiak is az vóna... Volna, ba érténé. Elkezdtek körbetáncolni az egyetlen témát, amely érdekelte őket, de nem folytathatták. Hasan azért nem, mert illetenségnek tartotta kifaggatni ezt az embert, hova valósi, mit csinál itt, és mit csinált amott, Vuko meg azért nem, mert a kérdésre, amit föltenne, neki is válaszolnia kellene; el nem tudta képzelni, mit hazudjon, ha erre sor kerül – az meg esze ágában sem volt, hogy az igazat mondja, és elmagyarázza Hasannak, hogy mit jelentett a Pasaligetben az otthon küszöbét védeni, hogy milyen egy vak írástudó, és mit ártott az embereknek, bármilyen vallásúak voltak is, amit ugyanúgy kellett neki visszafizetni –, mert akármennyire rokonszenves ez a muszlim, nem valószínű, hogy megértené, ki tudja, talán pisztolyt tartogat a zsebében, és akkor Vukónak vége, ártatlanul, csak mert eljárt a szája.

Milyen papírjaid vannak? hogy mégiscsak megtudjon valami konkrétumot, *zöldkártya és boszniai útlevél, vagyis jugoszláv, míg Jugoszlávia volt, látod, nem ördögtől való hallgatni, nekem bezzeg amerikai, többet nem fognak baszogatni az ottanival,* na igen, az amerikaiak meg seggek szerintel, *míg el nem kezdődött a háború, nekem mindegy volt, így hát nem kértem, mikor meg kitört, megszigorították a feltételeket, ezért megint nem kértem, ebben a bús évben búszszor megkaphattam volna, te mióta vagy Amerikában?* Vuko köhögött, hogy gondolkozhasson a válaszon. *Úgy öt éve... Hát, hamar megkaptad... Amerikai a feleségem. Az öregje nagy bal, pár milliárd dollárt nyom. A tiéd nem amerikai?... Nem, de van útlevele. Német... Ejja, német! Hun találtad?... Tudod, hogy megy ez... Tudom... Nem tudja az ember, hol és mi várja. Meg hol fog megnősülni.*

Hasan esetében tényleg így volt. Angelát a washingtoni jugoszláv nagykövetségen ismerte meg, abban az évben, amikor Sarajevóban volt a téli olimpia. Bement meghosszabbítani az útlevelét, a nő meg valamilyen boszniai színészeket kísért, akik Hasanaga színházával turnéztak Amerikában. Ha Hasanaga előadás után nem áll le helyi zsebmetszőkkel piálni egy Seattle környéki csehóban, akik a hetedik pisáláskor hátulról fejbévták és ellopták az útlevelét, és ha Angela nem ajánlja föl a társulatnak, hogy körülvetzi őket Washingtonban, ha már Hasanaga alkoholizmusa miatt oda kell menniük új útlevelért, akkor Hasan sohasem ismeri meg Angela Raubalt. És akkor sem találkoztak volna, ha a téli olimpiai játékok megrendezésének jogát egy másik városnak ítélik oda, mert akkor a boszniai színészeket sem hívták volna meg egy turnéra. *A házasságunkat piások, svibákok és olimpikonok bozták össze, viccelődött Angelát átölelve azokban a boldog években, amikor az apja meg az anyja még éltek, és minden Újévkor kimentek hozzájuk Toledóba.*

(regényrészlet)

CSORDÁS GÁBOR FORDÍTÁSA

